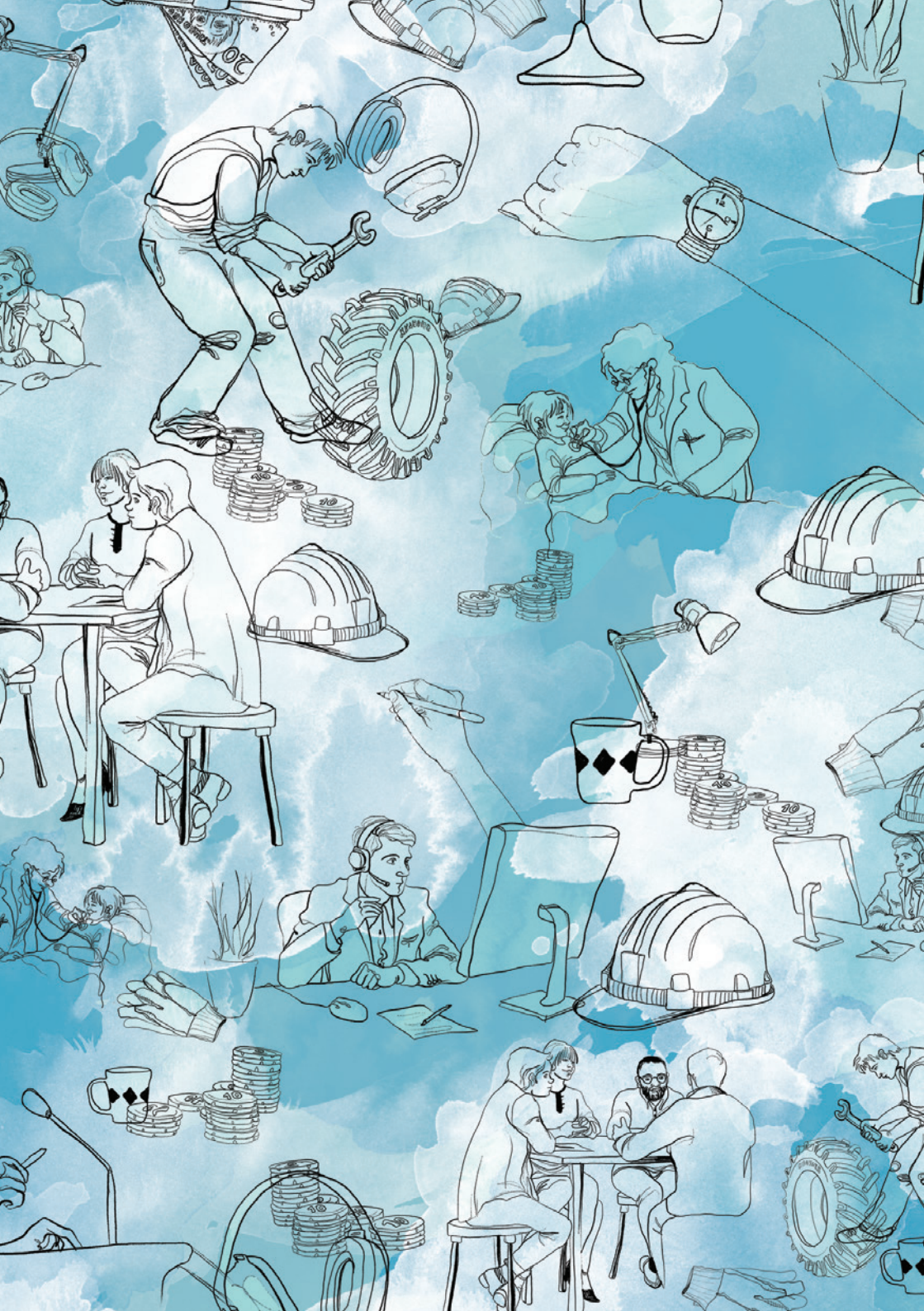

ARBETE

LÄTTLÄSTA TEXTER OM ARBETSLIV
OCH ARBETSMILJÖ I SVERIGE

FÖRORD

Att ha ett arbete är viktigt för många människor.

Ett arbete gör att du får kontakt med andra, att du får veta mer om samhället och att du tränar svenska språket.

Att ha ett arbete och få lön är också viktigt för att kunna köpa mat och kläder och annat som behövs för att leva ett eget liv.

När du börjar jobba kanske det är svårt att förstå arbetsmarknaden och hur arbetslivet i Sverige fungerar.

Arbetsmarknaden är de arbeten som finns. Det kan också vara de människor som vill arbeta inom ett yrke, till exempel elektriker. Arbetsgivare anställer och betalar människor för att de arbetar.

Arbetstagare är en person som är anställd.

De flesta i Sverige som arbetar är med i ett fackförbund.

Ett kort ord för fackförbund är facket.

Facket kan hjälpa dig om du får problem på arbetet, till exempel om du får fel lön.

Du kan också själv bli aktiv i facket och hjälpa andra.

Materialet om arbetsliv har Arena Skolinformation gjort tillsammans med fjorton fackförbund.

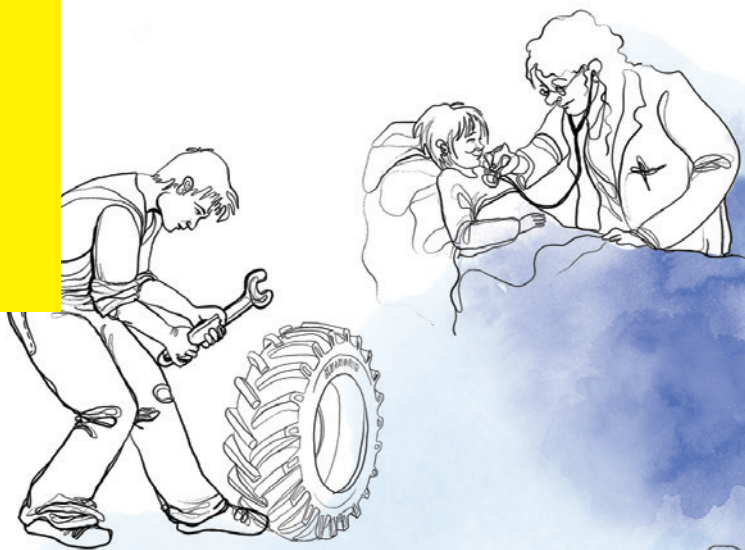
Du kan läsa mer på **www.arbetslivskoll.se**

Vi vill förklara lagar och regler i arbetslivet och vem som bestämmer löner och annat som kan vara bra för dig att veta.

INNEHÅLL:

KAPITEL 1 – ARBETSLIVET I SVERIGE	SIDAN 3
KAPITEL 2 – LAGAR OCH AVTAL	SIDAN 17
KAPITEL 3 – LÖN FÖR ARBETE	SIDAN 31
KAPITEL 4 – VÅR ARBETSMILJÖ	SIDAN 37

01

ARBETSLIVET I SVERIGE

De flesta kvinnor och män i Sverige arbetar. Att ha ett yrke och en arbetsplats att gå till är viktigt i livet.

Arbetsplatsen ska vara trygg så att du inte blir skadad eller blir sjuk av ditt arbete.

Att du lär dig nya saker så att du kan bli bättre i ditt yrke och utvecklas på jobbet är också viktigt. Det kallas kompetensutveckling.

I det första kapitlet får du lära dig om hur arbetslivet i Sverige fungerar.

Sverige har ett speciellt sätt för att bestämma reglerna på arbetsmarknaden.

Det är bra att veta hur de reglerna fungerar. En arbetsgivare får till exempel inte säga upp vem den vill.

Ett annat exempel är att en arbetsplats kan stängas om anställda kan skada sig.

Ett tredje exempel är att du som är anställd har rätt att vara medlem i en fackförening.

En del regler för arbetslivet är svensk lag, men mycket bestäms i kollektivavtal.

Ett kollektivavtal är ett avtal för alla anställda på en arbetsplats eller inom en bransch.

Ett kollektiv är en grupp människor.

Kollektivavtalet är en överenskommelse mellan arbetsgivarnas organisationer och arbetstagarnas organisationer.

FACKET OCH ARBETSGIVARNA TILLSAMMANS

Sverige, Danmark, Finland, Island och Norge har ungefär samma regler för hur arbetsmarknaden ska fungera.

Det är facket och arbetsgivarna tillsammans som bestämmer regler och villkor för arbetsplatser. Kollektivavtalen som de kommer överens om handlar om flera olika saker.

Löneökningar och hur mycket lägsta lönen får vara är två exempel på vad de kan komma överens om. Arbetstid, betalning vid övertid och försäkringar är fler exempel.

I många andra länder är det politiker som bestämmer om lägsta löner och annat på arbetsmarknaden. I Sverige är det facket och arbetsgivarna som kommer överens om vad som ska stå i kollektivavtalen.

FRIA FACKFÖRBUND

Facket är en förening för arbetstagare som har samma yrke, är i samma bransch eller som har samma utbildning.

Elektriker kan till exempel vara medlemmar i Elektrikerförbundet och de som arbetar inom finansbranschen kan vara medlemmar i Finansförbundet.

Det finns många olika fackförbund i Sverige. Alla vill hjälpa medlemmarna med det som arbetstagarna tycker är viktigt på jobbet.

Du som är medlem i ett fackförbund kan vara med och säga vad du tycker arbetsgivaren ska göra för att arbetsvillkoren ska bli bättre.

Du som är medlem kan också få hjälp om du får problem på arbetsplatsen.

Du kan även få stöd för att utvecklas och bli bättre i ditt yrke.

I Sverige är fackförbund fria.

Den som vill vara medlem får vara det.

Kön, sexuell läggning, hur mycket du arbetar eller hur lite du arbetar har ingen betydelse.

Alla får vara med och fackförbunden är inte beroende av arbetsgivare eller stat.

Det kallas för föreningsrätt och står i lagen.

Du behöver inte berätta för din arbetsgivare om du är medlem i facket eller inte.

Du får inte straffas för att du är medlem eller för att du tar hjälp av facket.

Det är bra att fråga sin chef om saker på jobbet.

Men det är också okej att kontakta facket för att fråga om anställning och annat.

En arbetsgivare ska informera facket om det ska hända något i framtiden som är viktigt för medlemmarna att veta, till exempel om arbetsgivaren ska säga upp personal.

Arbetsgivarorganisationer fungerar för arbetsgivare på samma sätt som facket fungerar för de anställda.

Arbetsgivarorganisationerna hjälper arbetsgivarna i förhandlingar och arbetar med frågor som de tycker är viktiga.

Förhandling är en diskussion om något för att komma överens, till exempel om lön.

KOLLEKTIVAVTAL

I Sverige arbetar de flesta kvinnor och män.
Ungefär åtta kvinnor av tio arbetar.
Bland männen är det ännu fler som arbetar.

Nio anställda av tio arbetar på arbetsplatser där det finns kollektivavtal.

Kollektivavtal är bara för anställda, inte för den som till exempel är på praktik.

På en arbetsplats kan det finnas olika kollektivavtal för personer i olika yrken.
Fråga dina arbetskamrater vilket fackförbund som passar för dig.

På ett sjukhus kan läkaren vara medlem i Läkarförbundet.
Sjuksköterskan kan vara med i Vårdförbundet.
Undersköterskan kan vara medlem i Kommunal.

Olika saker är viktiga för olika yrkesgrupper.
De olika fackförbunden arbetar med det som medlemmarna tycker är viktigast.

Kommunal.

Sveriges
läkarförbund

VIKTIGT!

På många arbetsplatser finns ett fackligt ombud. Personen kan svara på frågor om facket och hjälpa dig om du vill bli medlem.

BRA FÖR ARBETSGIVARE OCH ARBETSTAGARE

Många tycker att kollektivavtal är bra för alla. För arbetsgivaren betyder kollektivavtal att de anställda inte får strejka när det finns avtal.

För de anställda betyder kollektivavtal att det finns ett pris på deras arbete.

Arbetsgivaren får inte betala mindre i lön eller ge sämre villkor än vad som står i avtalet.

Kollektivavtal betyder att arbetsgivare och fack har kommit överens om villkor på jobbet, till exempel löner.

Det gör det lättare för arbetsgivaren att veta hur stora utgifterna blir.

Kollektivavtalet gör också att både anställda och arbetsgivare vet vilka regler som finns för arbetsplatsen.

Centrala kollektivavtal fungerar för många olika arbetsplatser över hela landet, som personal inom kommunal barnomsorg.

Ibland behövs också ett lokalt kollektivavtal. Där står vilka regler som finns för en speciell arbetsplats.

BRA ATT VETA

Bransch är alla företag som säljer ungefär samma varor eller samma tjänster. IT-branschen och byggbranschen är exempel.

Sektor är det område man jobbar inom. Inom privat sektor finns alla privatägda företag. I offentlig sektor är kommunen, landstinget och staten exempel på arbetsgivare.

Yrke är det en person utbildar sig till eller arbetar med. Kurator och sotare är exempel. I hälsovård och sjukvård finns flera yrken, Läkare, sjuksköterska och undersköterska är några exempel.

KOLLEKTIVAVTAL FÖR ALLA?

Om det finns ett kollektivavtal på din arbetsplats gäller avtalet dig både om du är medlem i facket och om du inte är medlem.

Att fack och arbetsgivare kommer överens om arbetsvillkoren fungerar om de anställda är medlemmar i fackförbund och arbetsgivarna är medlemmar i organisationer för arbetsgivare.

För att ett fackförbund ska kunna förhandla och få bra villkor är det viktigt att kunna säga att de representerar arbetstagarna och talar för arbetstagarna.

Det fungerar om många är med i facket. I Sverige är mer än 70 procent av alla anställda medlemmar i facket.

En arbetstagare som inte är medlem kan inte få hjälp och stöd av facket om den får problem eller vill förbättra något på arbetsplatsen.

LAGAR PÅ ARBETSMARKNADEN

Det finns både lagar och kollektivavtal som bestämmer villkoren på arbetsplatsen.

Det finns till exempel lagar om hur länge du får jobba innan du ska ha rast.

Det finns också regler för vad arbetsgivaren ska göra för att arbetsmiljön ska vara säker för alla.

Arbetsgivaren måste följa de lagar och regler som finns. Även om kollektivavtal inte finns på arbetsplatsen.

ÖVNINGAR

- Vad vill du arbeta med? Berätta varför.
- Vad är viktigast för dig?
Lön, arbetsuppgifter, arbetskamrater eller vad?

JÄMFÖR KULTURER

- Var du arbetstagare i ditt födelseland?
Om ja, vad arbetade du med?

DISKRIMINERINGSLAGEN

Diskriminering är att vara orättvis mot en person och behandla personen sämre än andra personer. Ibland kan någon tycka att den blir orättvist behandlad utan att det är diskriminering.

Lagen om diskriminering ska stoppa diskriminering i samhället och i arbetslivet.

DISKRIMINERING ÄR FÖRBUDET OM DET BEROR PÅ:

- **kön**
till exempel kvinna eller man
- **könsöverskridande identitet eller uttryck**
till exempel en person som inte känner sig som en man och inte känner sig som en kvinna
- **etnisk tillhörighet**
till exempel fransk, svensk eller turkisk
- **religion eller annan trosuppfattning**
till exempel buddist, kristen, muslim
- **funktionsnedsättning**
till exempel att ha svårt att höra
- **sexuell läggning**
till exempel homosexuell
- **ålder**
till exempel 19 år, 52 år, 63 år

Diskrimineringslagen gäller den som är anställd. Lagen gäller också den som arbetar en kort tid och den som söker arbete.

Diskrimineringslagen gäller även den som söker praktik eller som gör praktik.

ARBETSPLATSER UTAN KOLLEKTIVAVTAL

På en arbetsplats utan kollektivavtal bestämmer arbetsgivaren ensam villkoren för anställningen. Men arbetsgivaren måste följa de lagar som finns.

Om du jobbar på en arbetsplats utan kollektivavtal är det mycket viktigt att du själv kontrollerar din lön och dina villkor.

En arbetsplats utan kollektivavtal kan ha sämre löner och sämre villkor än andra arbetsplatser.

Det finns ingen lag i Sverige som bestämmer hur låg lön en arbetsgivare utan kollektivavtal får betala. Därför kan lönen vara mycket lägre än på en arbetsplats med kollektivavtal.

Du har rätt att få ett anställningsbevis när du börjar på en arbetsplats.

Anställningsbevis är ett papper med information om dina arbetstider, din lön, semester och annat. Anställningsbevis kallas också anställningsavtal.

Fråga någon om hjälp om du inte förstår vad som står på anställningsbeviset.

Du kan kontakta ditt fackförbund för att få hjälp att läsa och kontrollera arbetsgivarens villkor.

VIKTIGT!

Det är mycket viktigt att du förstår all text innan du skriver din namnteckning på anställningsbeviset. Spara anställningsbevis, mejl, sms och annan information om ditt arbete där det står vad du och arbetsgivaren har kommit överens om.

ATT JOBBA SVART

Att jobba svart betyder att du inte betalar skatt och att inte arbetsgivaren betalar skatt. Att jobba svart är förbjudet i svensk lag.

I ett cv står vad en person har arbetat med och vilken utbildning en person har.

Det är svårt att skriva om svart arbete i ett cv.

Du är inte försäkrad om du jobbar svart.

Det betyder att du inte kan få samma hjälp som en person som arbetar och betalar skatt. Motsatsen till att arbeta svart är att arbeta vitt.

Du får inte heller pengar betalda till din pension och inte till din sjukpenning om du jobbar svart.

VIKTIGT!

Om du har arbetat svart och får problem kan du kanske få hjälp. Då är det mycket viktigt att du har sparat information om arbetet.

Fackligt center för papperslösa hjälper papperslösa personer och asylsökande som har problem, till exempel med en arbetsgivare.

BRA ATT VETA

För att arbeta i Sverige behöver du få godkänt av Skatteverket och ha ansökt om A-skattsedel.

Om du är anställd betalar din arbetsgivare A-skatt.

Om du har eget företag betalar du själv F-skatt.

Om du både är anställd och har eget företag behöver du vara godkänd för FA-skatt.

BERÄTTELSE OM SVARTARBETE

RAMI OCH ARTUR

En arbetsgivare lovade två bröder anställning.
Men först ville han att de skulle jobba svart.
De skulle jobba på en byggarbetsplats.

*– Vi ville ha en vanlig anställning från början,
men det är svårt att få jobb.*

Därför sa vi ja till att jobba svart en månad.

Vi trodde på arbetsgivaren, säger bröderna.

En av bröderna heter Rami.
Efter några dagar på jobbet ramlade han
från en stege och skadade foten.
Han kunde inte arbeta på flera veckor.

*– Chefen sa att jag var ett problem,
men det är inte sant.*

*Problemet var att det inte fanns någon
byggnadställning.*

Därför ramlade jag, säger Rami.

När Rami var bra i foten och kom tillbaka
till jobbet fanns inget arbete till honom.
Han fick ingen lön för dagarna han jobbade
innan han ramlade.

Ramis bror heter Artur.
Han jobbade kvar i flera månader.
Men han fick ofta fel lön och svartjobbet
blev aldrig en anställning.
Därför slutade Artur på arbetsplatsen.

Nu söker Rami och Artur nya arbeten.
De vill inte ha svartjobb igen.
De vill ha vanlig vit anställning och
betala skatt.

FÖR HUNDRA ÅR SEDAN OCH NU

För 100 år sedan bestämde arbetsgivarna nästan allting på arbetsplatserna i Sverige.

Om en arbetare blev dåligt behandlad fanns ingen att kontakta för att få hjälp.

Om en arbetstagare blev gravid kunde arbetsgivaren säga upp henne.

Arbetsgivare kunde också säga upp arbetstagare som inte arbetade snabbt.

Fackförbunden startade i Sverige när många flyttade från landsbygden till städer och fler människor började arbeta utanför hemmet.

För 100 år sedan arbetade många i Sverige inom jordbruk och industri.

Nu arbetar många inom tjänstesektorn.

Lärare, polis, frisör och bilreparatör är exempel på yrken inom tjänstesektorn.

Nu är det facket och arbetsgivarna tillsammans som bestämmer regler och villkor på arbetsmarknaden.

KOLLEKTIVAVTAL BLIR LAGAR

Kollektivavtal är ett avtal för alla anställda på en arbetsplats eller inom en bransch.

Det första kollektivavtalet är från 1800-talet.

Det var ett avtal mellan arbetsgivare och byggnadsarbetare.

Sedan blev det kollektivavtal för hela Sverige och för alla som arbetar inom en bransch.

Under hela 1900-talet har facket arbetat med skydd och rättigheter för anställda.

Delar av det som står i kollektivavtalen har blivit lagar för alla arbetstagare.

BRA ATT VETA

Alla i Sverige kan vara medlemmar i ett fackförbund. Det finns fackförbund för akademiker, för tjänstemän och för arbetare.

Akademiker är personer som har studerat på universitet eller högskola.

Fackförbund samarbetar i centralorganisationer:

LO betyder landsorganisationen.

IF Metall, Kommunal, Handels, Fastighetsanställdas förbund, Seko och Elektrikerförbundet är exempel på LO-förbund.

TCO betyder Tjänstemännens centralorganisation.

Unionen, Vision, ST och Finansförbundet är exempel på förbund inom TCO.

Saco betyder Sveriges akademikers centralorganisation.

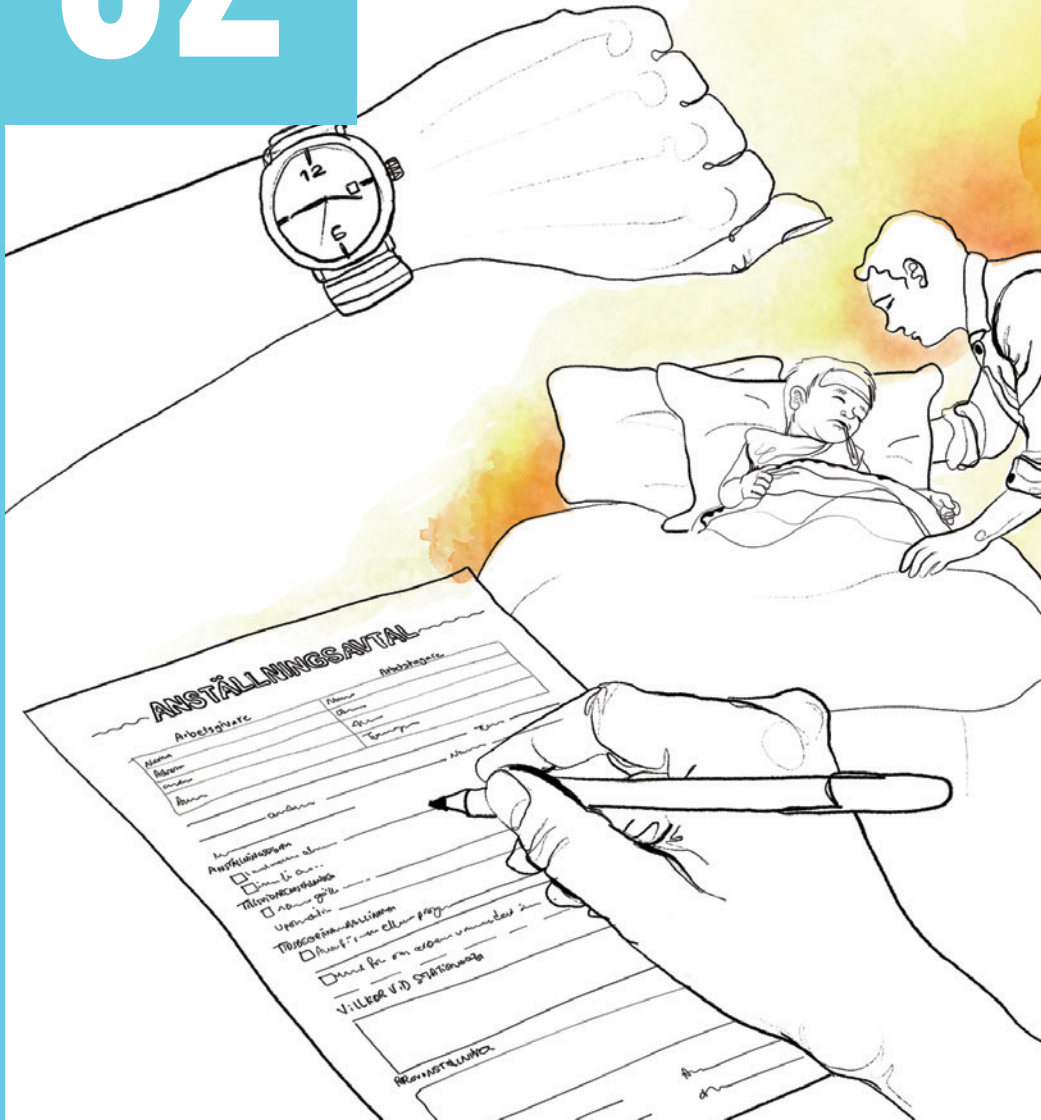
Akademikerförbundet SSR, DIK och Lärarnas riksförbund är exempel på förbund inom Saco.

SVENSKT NÄRINGSLIV

Svenskt Näringsliv är en organisation för arbetsgivare.

02

LAGAR OCH AVTAL PÅ JOBBET

Kapitlet handlar om hur det är att arbeta i Sverige.

Det finns många lagar och avtal som du och din arbetsgivare måste följa.

I lagar och avtal står till exempel:

- hur många timmar du får arbeta utan att ha rast.
- att föräldrar har rätt att vara hemma från jobbet när barnet är sjukt.
- att du måste få godkänt från din arbetsgivare om du vill ha semester.

ARBETSTID OCH RAST

I svensk lag står att arbetstiden är 40 timmar per vecka. Men i en del kollektivavtal står att arbetstiden är mindre än 40 timmar per vecka.

I lagen står att du får jobba högst fem timmar utan att ha rast.

Rasten är för att du till exempel ska kunna äta lunch. Rasten räknas inte som din arbetstid.

Alla som arbetar har också rätt till korta pauser.

Det står inte i lagen hur många pauser du ska ha eller hur långa pauserna ska vara.

Arbetsgivaren ska göra så att du kan ta paus.

Fråga när du är ny på en arbetsplats

hur de andra gör med raster och pauser.

Det är olika på olika arbetsplatser.

VIKTIGT!

Det är viktigt att du är på arbetet de tider som du och din arbetsgivare har bestämt. Var alltid i god tid så att du kommer till jobbet i rätt tid även om det blir problem i trafiken eller med annat.

Kontakta din arbetsplats om du blir sen eller om du måste stanna hemma för att du är sjuk eller för att ditt barn är sjukt.

Att inte komma till arbetet utan att meddela kallas olovlig frånvaro.

Att lämna arbetsplatsen innan ditt arbetspass är slut är också olovlig frånvaro.

Det kan göra att du måste sluta.

Du ska stanna på jobbet tills ditt arbetspass är slut.

Du ska stanna även om du är färdig med dina arbetsuppgifter.

Fråga din chef eller dina arbetskamrater om det finns fler arbetsuppgifter de behöver hjälp med.

VIKTIGT!

Kontakta din arbetsgivare om du behöver gå tidigare från jobbet.

Det kan vara för att du har tid hos läkare eller för att du känner dig sjuk.

ÖVERTID

Övertid är när arbetsgivaren vill att du ska arbeta fler timmar än vad ni har kommit överens om eller fler timmar än vad det står i lagar och kollektivavtal. I kollektivavtalen står hur mycket ersättning du ska få för att jobba övertid.

Exempel på övertid

Josef arbetar heltid på en förskola.

Han arbetar 8 timmar per dag och 40 timmar per vecka.

I dag ska han sluta klockan 16.00.

En arbetskamrat har blivit sjuk.

Chefen frågar Josef om han kan arbeta till 17.00.

Det svarar Josef att han kan.

Josef arbetar en timme övertid och ska få extra betalt när nästa lön betalas.

VIKTIGT!

Det är vanligt att få lönebesked via post eller mejl.

På lönebeskedet ska det stå hur många timmar du har arbetat och hur mycket pengar arbetsgivaren har betalat in i skatt.

Det ska också stå hur mycket semester du har, hur många timmar du har arbetat övertid och om det är något avdrag på lönen för sjukdom.

Kontrollera ditt lönebesked så att du fått rätt lön.

Kontakta din arbetsgivare om något är fel.

OLIKA ANSTÄLLNINGAR

I svensk lag står om olika typer av anställningar.

TILLSVIDAREANSTÄLLNING

Tillsvidareanställning är det riktiga namnet för fast anställning.

Det betyder att anställningen inte har ett slutdatum.

Du är anställd tills arbetsgivaren säger upp dig eller tills du själv säger upp dig.

Du kan säga upp dig från ditt arbete utan att berätta varför du vill sluta, men arbetsgivaren måste ha saklig grund för uppsägning.

Saklig grund kan vara att det är brist på arbete eller personliga skäl.

Den anställda kanske har svårt att samarbeta eller sköter sitt arbete dåligt.

PROVANSTÄLLNING

Att vara provanställd betyder att du är anställd på prov under en period.

Det är för att arbetsgivaren vill testa om du passar för jobbet.

En provanställning är ofta sex månader. Meningen med en provanställning är att den ska bli en tillsvidareanställning.

Du kan inte bli provanställd hos samma arbetsgivare om du har haft visstidsanställning.

TIDSBEGRÄNSAD ANSTÄLLNING

Att ha en tidsbegränsad anställning betyder att du har samma lön och samma rättigheter som en person med fast anställning. Skillnaden är att en tidsbegränsad anställning har ett startdatum och ett slutdatum.

Vikariat och säsongarbete är exempel på tidsbegränsade anställningar.

VIKARIAT

Att ha ett vikariat betyder att du arbetar i stället för en annan person som till exempel är sjuk, har semester eller är föräldraledig. Om du har ett vikariat ska det stå i ditt anställningsbevis vem du är vikarie för.

Exempel på vikariat

Sarah är truckförare. Hon har fått ett vikariat på ett lager. Det är ett vikariat i fem månader. Hon ska vikariera för Isak som ska vara föräldraledig och i Sarahs anställningsbevis står det att hon vikarierar för Isak.

ALLMÄN VISSTIDANSTÄLLNING

Arbetsgivare använder allmän visstidsanställning när det är extra mycket att göra på en arbetsplats eller när det behövs någon med speciella kunskaper. Arbetsgivaren behöver inte säga varför anställningen bara är för en viss tid.

Exempel på allmän visstidsanställning

Företaget Evas Mat ska göra en ny webbsida för att de ska börja arbeta på ett nytt sätt. Det finns ingen anställd på företaget som kan arbeta med webbsidor. Fatima har utbildning och erfarenhet som passar. Därför har hon fått en allmän visstidsanställning i elva månader för att arbeta på företaget.

SÄSONGSANSTÄLLNING

Säsongsanställning är en anställning för arbeten en viss tid på året, till exempel skotta snö eller odla grönsaker.

Exempel på säsongsanställning

Lina och Mohammed har fått säsongsanställning på en jordgubbsodling under fyra månader. Juni, juli, augusti och september ska de arbeta med att vattna och plocka jordgubbar.

ATT ARBETA HELTID ELLER DELTID

Heltid betyder ofta att arbeta åtta timmar per dag eller 40 timmar i veckan.

Det kan vara olika i olika kollektivavtal.

Deltid betyder att du arbetar mindre än heltid.

VIKTIGT!

Föräldrar har rätt att arbeta 75 procent av heltid tills barnet fyller åtta år.

ANSTÄLLNINGSAVTAL

När du blir anställd ska du skriva din namnteckning på ett anställningsavtal.

Det är ett papper där det står vad du och din chef har kommit överens om och villkor för arbetet, som lön och arbetstider.

Spara anställningsavtalet så att du ser vad du och din chef kom överens om.

Anställningsavtalet är bra att ha om det blir problem på din arbetsplats.

Ibland kan du få skriva på ett avtal om tystnadsplikt.

Sjukhus, företag och andra kan ha tystnadsplikt.

På sjukhus betyder det att du inte får berätta för någon om en patient.

VIKTIGT!

Ett avtal är något som personer eller företag har kommit överens om.

Ett muntligt avtal gäller, men det är bra att du också får ett skriftligt avtal.

VIKTIGT!

Ta kontakt med facket om du har frågor om din anställning. Det är viktigt att du förstår vad du och din arbetsgivare har kommit överens om.

PÅ ANSTÄLLNINGSAVTALET SKA DET STÅ:

- datum när anställningen börjar
- datum när anställningen slutar (om det är en fast anställning står det tills vidare)
- typ av anställning (vikariat, allmän visstidsanställning, tillsvidareanställning eller provanställning)
- arbetstid per dag
- arbetstid per vecka
- lön
- arbetsuppgifter

BRA ATT VETA!

Fixa arbetsintyg

Be din arbetsgivare att få ett arbetsintyg. I arbetsintyget ska stå hur länge du varit anställd och vilka arbetsuppgifter du haft. Det är bra om din arbetsgivare skriver några positiva meningar om dig.

Be också om intyg från praktikplatser. Fråga din arbetsgivare om hen kan vara din referens till nästa jobb. En referens ska vara någon som känner dig genom jobbet och kan berätta hur du har fungerat på arbetsplatsen, till exempel om du har kommit i tid till jobbet och om du har varit lätt att samarbeta med.

OM DU VILL SLUTA ELLER BLIR UPPSAGD

Det finns en lag som bestämmer hur du ska göra om du vill sluta på ett arbete.

Om du vill sluta din anställning måste du meddela din arbetsgivare i god tid.

Det är bra att du skriver ett mejl eller skriver ett brev till din arbetsgivare.

Uppsägningstiden är ofta en månad.

Det betyder att du måste arbeta en månad efter att du har berättat att du vill sluta.

Om det är arbetsgivaren som vill avsluta din anställning kan det bero på två saker.

Det är arbetsbrist eller personliga skäl.

Arbetsbrist beror inte på dig som person. Företaget kanske har dålig ekonomi eller ska få en ny organisation.

Personliga skäl kan vara att arbetsgivaren säger upp dig för att du ofta kommer för sent eller för att du vägrar göra vissa arbetsuppgifter.

Att vägra är att säga nej till något.

Arbetsgivaren ska ta kontakt med facket innan medlemmar blir uppsagda.

VIKTIGT!

Ta kontakt med facket om din arbetsgivare vill avsluta din anställning. Det kan vara olika lång uppsägningstid på olika arbetsplatser.

Uppsägningstiden beror på om det finns kollektivavtal eller vad du och din arbetsgivare har kommit överens om.

Du får olika mycket pengar från a-kassan om du själv väljer att sluta din anställning eller om du blir uppsagd från ditt arbete.

A-KASSA

A-kassa betyder arbetslöshetskassa.

Många i Sverige är medlemmar i a-kassan.

Det är ett skydd som gör att du kan få pengar om du är utan jobb.

Då kan du få ekonomisk ersättning under tiden du söker ett nytt arbete.

Ersättningen är olika för olika personer.

Den beror på hur mycket du arbetat de senaste tolv månaderna.

Du ska ha varit medlem i a-kassan i tolv månader för att din ersättning ska beräknas på din lön.

Du kan få högst 80 procent av din lön i ersättning.

Många fackförbund har en inkomstförsäkring som gör att ersättningen från a-kassan kan bli högre för medlemmar.

VIKTIGT!

Introduktionsjobb eller extratjänst är exempel på arbeten som inte kan ge pengar från a-kassan.

VIKTIGT!

Att du blir medlem i ett fackförbund betyder inte att du också blir medlem i a-kassan.

Du måste söka för att bli medlem i en a-kassa.

Du kan vara med i a-kassan utan att vara med i facket.

Du kan då få ersättning om du är arbetslös.

Men du måste vara med i facket för att få hjälp av facket om du får problem på arbetet.

FÖRÄLDRALEDIG

En person som fått barn har rätt att vara ledig från jobbet och vara hemma när barnet är litet.

Det står i svensk lag och kallas att vara föräldraledig.

Föräldrapenning är pengar du kan söka för att vara hemma med ditt barn i stället för att arbeta, studera eller söka jobb. och är ungefär 80 procent av lönen.

Din ersättning beror på hur mycket du har arbetat tidigare.

Om din arbetsplats har kollektivavtal kan du även få föräldralön från arbetsgivaren. Föräldralönen gör att du får mer ersättning.

VAB

Det finns en lag som gör att en förälder som har sjukt barn har rätt att vara hemma från jobbet.

Det kallas vård av barn (VAB).

Du får då avdrag på din lön för den dag eller de dagar som du inte har arbetat.

Du ska i stället söka ersättning hos Försäkringskassan.

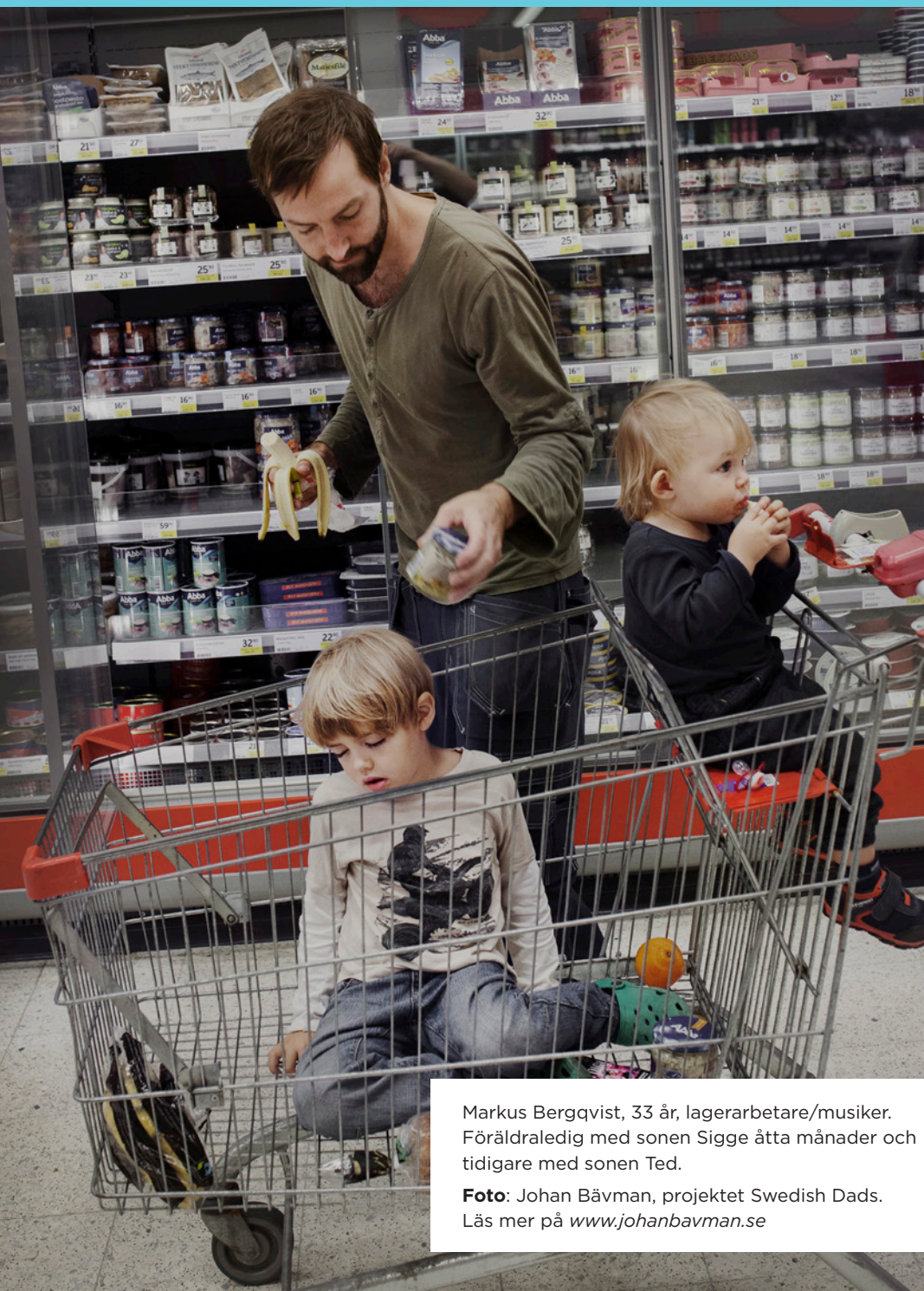
VIKTIGT!

Kontakta din arbetsgivare om du är hemma från jobbet med sjukt barn.

Meddela också Försäkringskassan direkt om du är hemma för vård av barn.

Det måste du göra för att kunna söka ersättning.

Markus Bergqvist, 33 år, lagerarbetare/musiker. Föräldraledig med sonen Sigge åtta månader och tidigare med sonen Ted.

Foto: Johan Bävman, projektet Swedish Dads. Läs mer på www.johanbavman.se

SEMESTER

Alla som är anställda och arbetar har rätt till 25 dagar semester per år.

Det står i svensk semesterlag.

Det är olika hur länge du måste jobba innan du kan få betald semester.

Du får din lön som vanligt när du har semester och du får ofta också semestertillägg.

Det är en extra ersättning.

Om du har en kortare visstidsanställning är det vanligt att få semesterersättning i stället för ledighet.

SEMESTERERSÄTTNING

Semesterersättningen är minst 12 procent på den lön du har tjänat totalt.

Du har alltid rätt till semesterersättning.

Både om du bara har jobbat en dag och om du har jobbat en längre period.

Om du är anställd en kort tid kan arbetsgivaren betala ersättningen varje månad.

Men vanligast är att ersättningen betalas när du tar semester.

Semesterersättning är en rättighet i lagen.

På ditt lönebesked ska det stå hur mycket pengar som är semesterersättning.

OM DU BLIR SJUK

Om du blir sjuk och måste vara hemma från arbetet är det viktigt att du kontaktar din arbetsgivare första dagen du är sjuk.

Din arbetsgivare betalar sjuklön de första 14 dagarna. Sjuklönen är cirka 80 procent av lönen.

De flesta arbetsplatser har även ett karensavdrag.

Det betyder att du får ett avdrag på lönen när du är sjuk.

Karensavdraget är 20 procent av sjuklönen en genomsnittlig arbetsvecka.

Ibland vill arbetsgivaren ha ett intyg från läkare när du är sjuk.

Det är oftast från åttonde dagen du är sjuk, men ibland vill arbetsgivaren ha läkarintyg från din första sjukdag.

Arbetsgivaren betalar inte sjuklön om du är sjuk en längre tid.

Då kan du i stället ansöka om sjukpenning hos Försäkringskassan.

Försäkringskassan vill alltid ha läkarintyg.

VIKTIGT!

Fråga hur det fungerar på din arbetsplats när du börjar ett nytt arbete.

Fråga vem du ska sjukanmäla dig till och från vilken sjukdag det behövs läkarintyg.

PENSION

Pension är pengar som du får när du blir äldre och slutar arbeta. De flesta i Sverige slutar jobba när de är ungefär 65 år.

Alla arbetsgivare ska betala in pengar till de anställdas statliga pension. För anställda med kollektivavtal gör arbetsgivaren också en inbetalning till mer pension. Det kallas avtalspension eller tjänstepension.

Att arbeta svart betyder att arbetsgivaren inte betalar skatt och inte pengar till din pension.

VIKTIGT!

Du kan också ha rätt att få pension för den tid du arbetat i ett annat land.

03

LÖN FÖR ARBETE

Lön är viktigt för många människor. Lönen är olika för olika yrken, för olika branscher och för olika delar av Sverige.

Att få en bra lön kan visa att en person gör ett bra jobb. I det här kapitlet får du lära dig vem som bestämmer lönen och vad som kan påverka vilken lön du får.

DIN LÖN

Det finns olika sätt att kontrollera om den lön en arbetsgivare vill ge dig är en lön som du tycker är okej.

Först kan du kontrollera att det finns kollektivavtal på arbetsplatsen. Sedan kan du kontakta facket och fråga vad andra personer tjänar som arbetar i samma bransch som du ska arbeta i.

Du kan fråga facket genom att prata med det fackliga ombudet på arbetsplatsen.

Många fackförbund har ett telefonnummer med rådgivare som kan svara på frågor om en arbetsgivare har kollektivavtal och också svara på frågor om lön.

VEM BESTÄMMER LÖNEN?

I Sverige bestämmer arbetsgivare och fack löner och villkor på arbetsmarknaden. Det gör de genom kollektivavtal.

I kollektivavtal bestäms för det mesta också hur mycket arbetsgivaren minst måste betala i lön till de anställda.

I kollektivavtal bestäms även hur stor extra ersättning de anställda ska få till exempel vid övertid eller om man jobbar på obekväma arbetstider, som nätter och helger.

En arbetsgivare kan ge högre lön än vad som står i kollektivavtalet. Men arbetsgivaren får inte ge mindre i lön än det som är bestämt.

Sverige har ingen lag som bestämmer hur låga löner arbetsgivaren kan betala.

Om du arbetar på en arbetsplats utan kollektivavtal finns inga regler om löner. Då får du och din arbetsgivare tillsammans komma överens om din lön.

Om det inte finns kollektivavtal ska du och din arbetsgivare även komma överens om ersättning för övertid och obekväm arbetstid.

VIKTIGT!

När du börjar jobba behöver du ha konto i en bank.

Meddela ditt kontonummer till din arbetsgivare så att din lön kan betalas till rätt konto.

OLIKA LÖN FÖR SAMMA JOBB

Det finns flera saker som är viktiga för vilken lön du får.

Om du är ny inom ett yrke och ny på en arbetsplats är det vanligt att du får en ingångslön.

Ingångslön är en lägre lön för personer utan erfarenhet av ett yrke eller med lite erfarenhet av ett yrke.

Lönen kan också bero på vilka utbildningar du har.

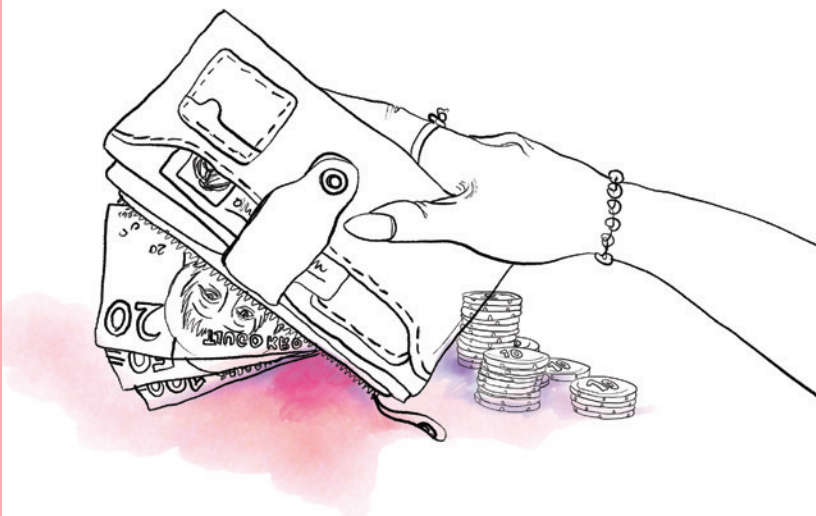
VALIDERING

Har du erfarenhet av ett yrke?

Har du studerat på universitet eller högskola, men saknar intyg?

Då kan du få hjälp att validera dina studier och dina erfarenheter.

Validera betyder att översätta din utbildning till det svenska systemet.

SKILLNADER I LÖN MELLAN KVINNOR OCH MÄN

För 60 år sedan fanns stora skillnader på kvinnors löner och mäns löner.

Inom många yrken fanns kvinnolöner. De lönerna var 75 procent av lönen som den sämst betalda mannen hade.

Kvinnor och män hade olika lön fast de hade samma arbete.

Fackförbund och arbetsgivare bestämde tillsammans att sluta med kvinnolöner. De ville i stället ge lika lön för lika arbete.

Kvinnor tjänar fortfarande sämre än män. Det kan vara för att kvinnor och män ofta jobbar inom olika yrken och i olika branscher.

Lönen är ofta högre i branscher där det är mest män som jobbar.

VIKTIGT!

Nu är det olagligt med lönediskriminering. Det betyder att arbetsgivare i Sverige inte får ge kvinnor och män olika lön om de har samma arbetsuppgifter.

Om en person får högre lön än någon annan måste arbetsgivaren berätta varför.

ÖVNINGAR (KAPITEL 2)

- Vad står på ett anställningsbevis?
- Vad står det i svensk lag att arbetstiden är per vecka?
- Är det bra att det finns en lag om arbetstid? Varför? Varför inte?
- Vad betyder det att arbeta övertid?

JÄMFÖR KULTURER (KAPITEL 2)

- Finns en lag om arbetstid i ditt födelseland? Om ja, hur många timmar får man jobba?
- Hur många pauser är det vanligt att ha en dag på jobbet?
- Vad heter övertid på ditt modersmål?
- Arbetade du ofta eller sällan över i ditt födelseland?
- Vilka olika anställningar finns i ditt födelseland?

ÖVNINGAR (KAPITEL 3)

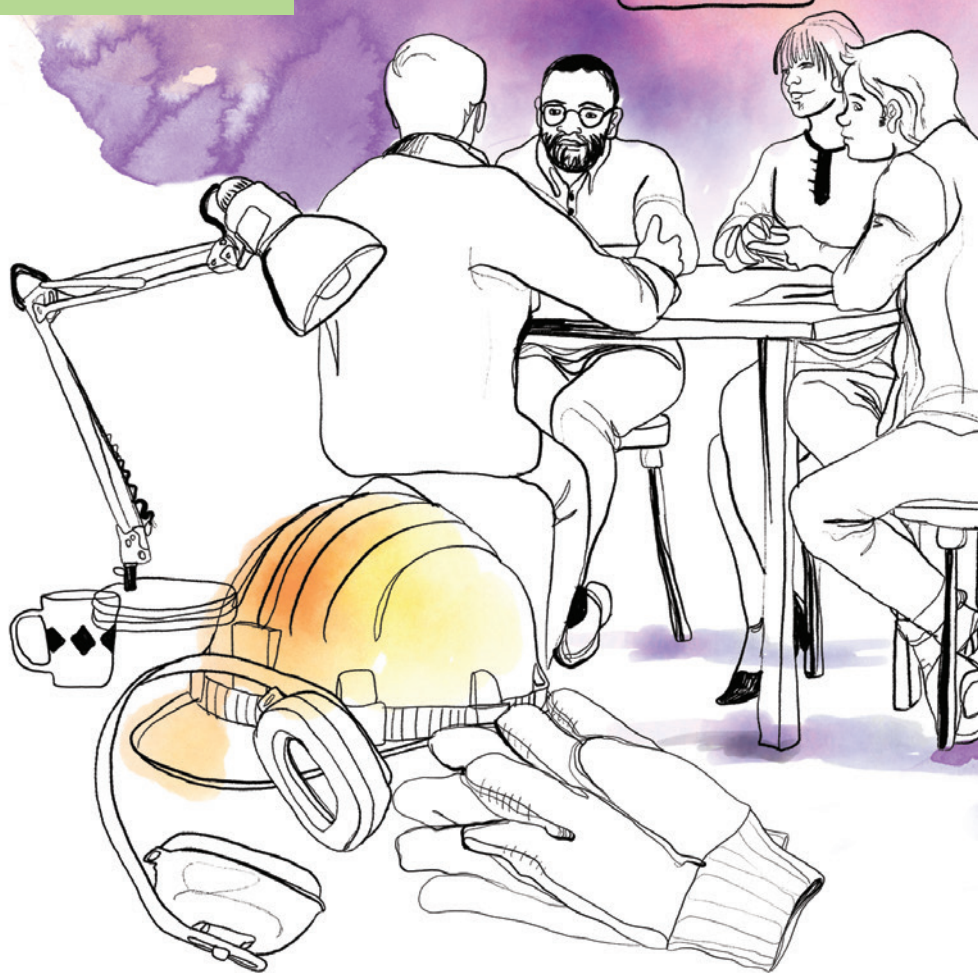
- Vad bestäms mer i kollektivavtal än lön?
- Vad är kvinnolöner som fanns i Sverige för 60 år sedan?
- Vad står i svensk lag nu om lönediskriminering?

JÄMFÖR KULTURER (KAPITEL 3)

- Finns skillnader mellan kvinnors och mäns löner i ditt födelseland? Om ja, varför?
- Hur stora är skillnaderna?

04

VÅR ARBETSMILJÖ

Vi är på jobbet många timmar i livet.
Det är viktigt att arbetsplatsen är trygg,
att vi inte kan skada oss på jobbet och
att vi mår bra på jobbet.

Det kallas arbetsmiljö och om arbetsmiljön
är bra är det lättare för de anställda att
göra ett bra jobb.

Alla yrken har en speciell arbetsmiljö.
Arbetsgivaren kan behöva ändra på olika saker
för att arbetsmiljön ska vara trygg och bra.

VAD ÄR ARBETSMILJÖ?

Fysiska arbeten är när människor arbetar med kroppen.

Hanna arbetar som undersköterska på ett äldreboende,
Maria arbetar på en industri och Erik är städare.
Alla tre har fysiska arbeten.

För att det ska vara en bra fysisk arbetsmiljö kan det finnas hjälpmedel när Hanna ska lyfta tungt eller sätt att arbeta så att Maria inte kan skada sig på en maskin.

I andra yrken sitter personer och arbetar många timmar framför en dator.
Det gör Ali som är socialsekreterare och Maja som arbetar på ett dataföretag.

För dem kan lampor vara viktiga för en bra fysisk arbetsmiljö.
Ljuset måste vara rätt för att de ska kunna jobba bra framför datorn.

En bra arbetsmiljö kan också vara att skrivbordet går att höja och sänka så att det passar både för en kort person och en lång person.

Bra psykisk arbetsmiljö och bra social arbetsmiljö är också viktigt.
Dålig social arbetsmiljö kan vara att du har så mycket att göra på jobbet att du blir stressad och sedan blir sjuk.

Mobbning på en arbetsplats är exempel på ett stort arbetsmiljöproblem.
Att mobba är att vara mycket elak mot någon under en lång tid.

RAMONA OCH SAMIR

Ramona och Samir arbetar på Bo Bra.
De arbetar som fastighets-skötare.
En fastighets-skötare har som yrke att
göra så att allt fungerar i ett hus.

En dag arbetar Ramona och Samir med
att ta bort saker från ett förråd.
Det är en hyresgäst som har flyttat,
men inte hämtat sina saker.
Ramona och Samir arbetar flera timmar
med att bära ut saker från förrådet.
Då kommer en arg person och skriker
att de måste ställa tillbaka alla saker.

På kvällen får Samir flera sms.
Han vet inte vem personen är som har
skickat sms till honom.
”Det blir problem för dig när vi träffas”
är texten i ett sms.
Samir blir rädd och har svårt att somna på kvällen.

Nästa dag berättar Samir för chefen vad
som hände när de städade förrådet.
Han visar också de sms han fått.
Chefen har då ett möte med all personal på Bo Bra.
På mötet berättar chefen vad personalen
ska göra om de blir hotade.
Chefen gör också en anmälan till polisen.
Att hota är att säga eller skriva något till
en person så att hen blir rädd.

Veckorna efter mötet arbetar personalen
alltid två och två.
Samir är orolig nu också, men han tycker
att det är tryggare att jobba tillsammans med någon.

VEM ANSVARAR FÖR ARBETSMILJÖN?

Arbetsgivaren ansvarar för att det är en säker arbetsmiljö på arbetsplatsen. Arbetsgivaren ansvarar också för att följa de lagar och regler som finns.

I arbetsmiljölagen finns de viktigaste reglerna om arbetsmiljön i Sverige.

Lagen finns för att alla ska kunna arbeta utan att bli sjuka eller bli skadade på jobbet.

De anställda ska också hjälpa till för att det ska vara en bra arbetsmiljö.

Alla som ser något som inte är bra på arbetsplatsen ska berätta det.

Det är bra om det finns ett skyddsombud på arbetsplatsen.

Det är de anställda som väljer skyddsombud.

Skyddsombudet ska berätta för arbetsgivaren om det finns något som är dåligt eller farligt på arbetsplatsen.

Sedan ska skyddsombudet tala om vad arbetsgivaren kan göra för att arbetsplatsen ska bli bra och säker.

Skyddsombudet ska kontrollera att arbetsgivaren gör som det står i arbetsmiljölagen.

Arbetsgivaren ska informera skyddsombudet om förändringar på arbetsplatsen.

Skyddsombudet har också rätt att vara med och planera om det som ska ändras.

Ett skyddsombud kan stoppa arbetet på en arbetsplats om det är mycket farligt för arbetstagares liv eller hälsa.

Det kallas för skyddsombudsstopp.

I arbetsmiljölagen står det viktigaste.

Arbetsmiljöverket är en myndighet.

En myndighet arbetar åt regeringen.

Arbetsmiljöverket ansvarar för att skriva regler för hur en bra arbetsmiljö ska vara.

De ansvarar också för att arbetsgivare gör som det står i reglerna om att alla ska ha en bra arbetsmiljö.

På **www.arbetsmiljoverket.se** finns mycket information om arbetsmiljö.

Du kan ringa eller mejla till Arbetsmiljöverket om det är något som inte är bra på din arbetsplats, till exempel om det inte finns skyddsombud att prata med eller om din arbetsgivare inte ändrar på det som är farligt.

ÖVNINGAR

- Vad är en bra arbetsmiljö? Ge exempel.
- Vem ansvarar för att det är en säker arbetsmiljö?
- Vad tycker du är viktigast för att det ska vara en bra arbetsmiljö?

JÄMFÖR KULTURER

- Finns det någon arbetsmiljö i ditt födelseland som du vill förbättra? Om ja, vad?

ORDLISTA

A-kassa

Skydd som gör att du kan få pengar om du är arbetslös.

Anställningsbevis

Papper med information om arbetstider, lön, semester och annat.

Arbetsgivare

Anställer och betalar människor för att de arbetar.

Arbetsmarknad

Arbeten som finns och de som vill arbeta inom ett yrke.

Arbetsmiljö

Allt som påverkar dig på jobbet, som ljud, ljus, maskiner och stress.

Arbetslagare

Person som är anställd.

Arbetsdag

Tid du arbetar per dag eller per vecka.

Avtal

Något som personer eller företag har kommit överens om.
Kan vara muntligt eller skriftligt.

Deltid

Arbeta mindre än heltid, t ex 75 procent.

Facket

Förening för arbetstagare med samma yrke, i samma bransch eller med samma utbildning.

Fackförening

För arbetstagare med samma yrke, i samma bransch eller med samma utbildning.

Fackligt ombud

Person som kan svara på frågor om facket och hjälpa dig om du vill bli medlem.

Förtroendevald

Person vald av arbetskamrater och medlemmar i facket att prata för hela gruppen.

Heltid

Jobba ungefär åtta timmar per dag eller 40 timmar i veckan.

Jobba vitt

Både den som jobbar och arbetsgivaren betalar skatt.

Jobba svart

Personen som jobbar betalar inte skatt.

Arbetsgivaren betalar inte heller skatt.

Kollektivavtal

Avtal för alla anställda på en arbetsplats eller inom en bransch.

Månadslön

Pengar som en anställd person tjänar varje månad.

Pension

Pengar som äldre får när de slutar arbeta.

Referens

Person som känner dig och kan berätta hur du fungerar på jobbet.

Timlön

Pengar som du tjänar för varje timme du arbetar.

Tjänstgöringsgrad

Tiden du arbetar. Kan vara heltid, deltid eller annat.

Tystnadsplikt

Att inte få berätta för andra om information du får på jobbet.

Validering

Översätta utbildning t ex till svenska systemet.

Vikariat

Arbeta istället för en annan person som t ex är sjuk eller föräldraledig.

Yrke

Arbete som du behöver utbildning för att ha, t ex bussförare och sjuksköterska.

TIPS PÅ ORGANISATIONER OCH WEBBSIDOR

Arbetsförmedlingen

www.arbetsformedlingen.se

Arbetsmiljöverket

www.av.se

Diskrimineringsombudsmannen

www.do.se

Fackligt center för papperslösa

www.fcfp.se

Försäkringskassan

www.forsakringskassan.se

Knegdeg

www.knegdeg.se

LO

www.lo.se

Migrationsverket

www.migrationsverket.se

Pensionsmyndigheten

www.pensionsmyndigheten.se

Riksdagen

www.riksdagen.se

Saco

www.saco.se

Skatteverket

www.skatteverket.se

TCO

www.tco.se

THE LOCAL

www.thelocal.se

Det här materialet är producerat av Arena Skolinformation i nära samarbete med fjorton fackförbund. På www.arbetslivskoll.se går det att hitta mer information.

Där kan du också läsa mer om Arena Skolinformation och de fackförbund som står bakom denna skrift.

arena skolinformation

Projektledning och text:

Linnéa Granath, Arena Skolinformation

Lättlästskribent och pedagogisk konsult:

Eva Bernhardtson

Grafisk form och art direction:

Emma Andersen Design & Art Direction

Illustration:

 Hemaseh Mousavi

Tryck: Norra Skåne Offset,
tryckår 2019

ISBN: 978-91-980250-1-9

3041 0116
TRYCKERI

KLIMATKOMPENSERAT
PAPPER
www.antalis.se

